

טיול סיום השנה – 1.7.16 - נערך בנוכחות 25 איש במרחב שבין מושב דוב"ב למצפה מתת. את הסיור הפעם הוביל אפרים אזוב (פרויקה) איש מתת. גד איש-עם (סאסא) הוסיף פרטים רבים. את הסיכום עשינו בחוברת בדיד אל מול רומייש.

זהו מרחב ירוק עם חורש טבעי, בסביבות 700-800 מטר מעל פני הים. כביש הצפון מקיף את הנחל מדרום, מה שמאפשר תצפית על דרום לבנון לנוסעים בו. רובנו מכירים את הנחל בשם נחל גודרים למרות שבמפה הוא מופיע כנחל צוער. רק מעין והר נקראים גודרים.

נפגשנו בצומת סאסא ונסענו דרך ברעם העתיקה ודרך נחל דוב"ב בכביש עורפי / חקלאי המושך אל הגבול בואכה בקעת רומייש. לפני הגבול עלינו בכביש משובש אל האוכף של חוברת בדיד על הר גודרים. על ההר נמצא הכרם של דוב"ב. מהאוכף יש תצפית יפה לכמה כיוונים. צפונה למושב דוב"ב, הר דוב"ב עם האנטנות, קטע מדרום לבנון. דרומה הר מירון, הר חירם, הר אדיר, ומתת.

הנחל שיובליו העליונים נמצאים חלקם בשטח ישראל, ממשיך דרך בקעת רומייש, ובהמשך יש לו ברך קטנה והוא פונה מערבה ונשפך לים התיכון בין ראס בייאדה לבין צור. זהו נחל בסדר גודל של הכזיב. שמותיו בערבית הם ואדי עזייה וואדי עין א-טינה. מג'ורדייח אפשר לראות את המצוק הענק שלו – שקיף סולחני. הערוצים בצד הישראלי הם קצרים 3-5 ק"מ. אנחנו מטיילים בערוץ נחל צוער / צוערים.

מתחילים להקיף את הכרם מדרום ונפגשים עם השביל המסומן שחור שמגיע מברכת סאסא (ומצידו השני מסיבוב הפילבוקס). השטח הירוק הנפרש לפנינו שימש את סאסא לגידול בקר משנות החמישים ועד לפני שנתיים. ישעל המקום הזה סיפורים על קשרים עם אנשי רומייש, מארבים, פליטים שמנסים לחזור לכפרים בגליל. בעבר היו כאן עשרות צבאים, הם התמעטו בעקבות נטיעת הכרם. הכרם עצמו נמצא על הר גודרים היה בעבר שטח של יער פארק עם אלונים גדולים. הם נכרתו על ידי הקבלן שהכשיר את הקרקע, שעשה את העבודה תמורת העץ. אנשי דוב"ב עזבו ברובם את החקלאות עם השנים. הכרם מוחזק כיום על ידי גורמים חיצוניים ושייך ליקבי ברקן בהחכרה. זה עדיין גידול מאד טוב בעיקר כי צריכת המים שלו נמוכה לעומת גידולים אחרים, בסה"כ 150 קוב / דונם / שנה.

גד – השטח כולו כולל הר אדיר הוא שמורת טבע בשם "הר סאסא". כיום אין בו מרעה.

התחלנו לרדת בשביל השחור, פנינו שמאלה בשביל המסומן כחול (חדש). חורש מפותח עם הרבה "אבני מוח". בערוץ עצרנו להפסקה עם הסבר על המפה כולל דרום לבנון.

ליד ברך הנחל בשטח לבנון יש ריכוז כפרים של המיעוט הנוצרי מארוני. מיעוט בתוך מרחב שיעי. פרויקה סימן עם טוש על המפה את נתיב הנחל דרך לבנון בואך הים התיכון. גם מפה גיאולוגית נפתחה. כאן ניתן לראות ששני שליש מהגליל הלבנוני הוא בעל מסלע גירני איאוקני. גם כאן יש את המופע המזרחי הקשה (בר-כוכבא) היצר את ה"מדבר האיאוקני" עם חרסית קאוליניטית ב"רמת דובה". לעומת המופע המערבי הרך (מונטמורילוניט). המסלע הוא הגורם המרכזי לנוכחות חורש. וכן, יש שם רעייה וכריתה ללא פיקוח, ואכן רואים אזורים קרחים מצומח במעגלים סביב הכפרים, אבל עדיין יש אזורים עם חורש מפותח למדי. גם המשך נחל צוער לתוך לבנון עטור חורש.

בערוצון שאנחנו נמצאים בו רואים מדרגות חקלאיות וכרמי זיתים שמן הסתם שמשו את אנשי סאסא / סעסע הערבית. זוהר הזכיר לנו שבקעת רומייש היא למעשה פולייה – עמק קארסטי (בדומה לבקעת קדש) שנוצר מריבוי דולינות.

בהמשך הלכנו דרך משטח סלע ועליו מדרגות עתיקות המובילות אל עין גודרים. זהו מעין הנובע במערה עם בריכה חיצונית מלאה בעדשת מים. מקום ירוק ונחמד. גד הזכיר לנו שהשם "גודרים" מקורו בקבוצת העובדים מטעם סולל בונה שסללו את כביש הצפון והרימו את גדר הצפון בתקופת המנדט. אחרי המעין השביל הכחול מתחבר לשביל השחור ממש קרוב לציר המערכת.

ירדנו מהשביל אל הסבך כדי לחבק עץ אלון תולע גדול במיוחד. פרויקה סיפר על אלון תולע ענק (אולי הגדול בארץ) שהיה בשייח' חבאש (משפחה נוצרית קאתולית) שנמצא בין אבן גבול 14 ליד בירנית לבין גשר בן, ממש ליד הגדר המעכבת, צמוד לשטח חקלאי של מושבניק מנטועה. האיש הוריד את העץ בעזרת D-9. היום נשאר פלח מהעץ ההוא בחצר של יובל תלם, הנפח ממתת, בכניסה לגלריה. העץ כאן, הקרוב לגבול, היה פעם נשא של אחת מתיבות הקינון של לילית, במחקר שפרויקה ערך עליהן.

חזרנו אל הדרך המסומנת שחור והמשכנו דרומה. כאן יש ריכוזים יפים של שיזף הדב. אחרי כמה מאות מטרים פנינו שמאלה בגיאון לא מסומן. לאורך הגיאון יש ריכוז גדול של בני משפחת הורדניים (עוזרר, אגס). ביניהם גם עשרות פרטים של עוזרר חד גלעיני. זהו המקום היחידי ממערב לירדן בו מופיע הצמח, הוא ישנו באזור מסעדה והחרמון. העלה שלו גדול יותר, מפורץ מאד ורך. מופע הצבע ירוק בהיר. מזכיר קצת את החוזרר. העץ הזה נפוץ באירופה וכאן זהו גבול התפוצה הדרומי שלו. הפרח בעל עלי אחד בלבד ולכן גם רק גלעין אחד. ברפואה העממית עושים מהעוזררים תרופות למחלות לב. (גם ברפואה הסינית).

עוד כמה דקות הגענו לעין צוערים. מעין קטן עם בריכה חצובה. פרויקה סיפר שבעבר היו פעמים בהם המים היו עכורים ופעמים בהם הם היו צלולים. הדבר נשאר כסימן שאלה עד שהוצבו כאן מצלמות שהראו ביקורי חזירים במעין.

גד סיפר על מחקר במסגרת הרט"ג המתבצע כאן והוא משתתף בו. המחקר עושה השוואה בין שטחי שמורה הסגורים לרעיית פרות לעומת שטחים פתוחים לרעייה והשפעתה של הרעיה על מגוון המינים. הרעיון הוא שכאשר אין "אוכל צמחים גדול" (פרה) החורש נסגר ונעלמים צמחים הזקוקים לשמש, ובעקבותיהם גם מיני בעלי חיים. הבעיה כאן היא שהפרות הם של דרוזים שלא מקפידים על החוקים. הואדי שבו נמצע עין צוערים הוא השטח ללא רעייה שנבדק. גד דוגם פה את הפרפרים. אנשים נוספים בודקים ציפורים, פטריות, זוחלים, וצמחייה עשבונית. נחל צוער עשיר מאד במיני פרפרים. לפני שבוע מצאו פה מעל 20 מינים עם הרבה פרטים.

ספור אחד על פרפר אחד – כחליל הגליל – הוא טריטוריאלי וחי בזוגות. הזכר נוטה לעמוד בנקודות גבוהות.

צילמה גלית משה

לפרפר הזה יש חיי שיתוף עם נמלים מסוג לבובית (יש לה בטן בצורת לב). מקור הסוכר של הנמלה הוא מזחלי הפרפר. הנקבה של כליל הגליל מפרישה הורמון ליד קן הנמלים לפני ההטלה. הזחל שבוקע מפריש גם הוא הורמון זהה. הנמלים כתגובה סוחבות אותו אל תוך הקן. הן מאכילות אותו בחומר צמחי. הוא

מפריש את עודפי הסוכרים כטל דבש, אותו מלקקות הנמלים. הן ממש "חולבות" אותו כדי שיפריש את הטל דבש.

בעבר הפרפר נחשב לנדיר מאד והיה ידוע מאזור המירון בלבד. לפני כעשרים שנה מצאו אוכלוסיה שלו ליד חפציבה בחדרה, אז היה מאבק "ירוק" לשמר את השטח מבנייה. מאוחר יותר הוא התגלה כמצוי למדי בנחלי הגליל העליון. הסתבר שהוא פעיל בעיקר בחודש יוני, ובגלל מיעוט הטילים בתאריכים האלו הוא פוספס. היום עורכים מיפוי של אזור התפוצה שלו בגליל וידוע כבר שהוא נמצא רק בתחום קווי גובה מסוימים.

ועוד חיה ייחודית למרחב היא האילנדים ששוחררו כאן בעבר. לפי פרויקה שוחררו רק זכרים כדי שלא יתרבו. זה מאמר מתוך עיתון הארץ. שימו לב בעיקר לפסקה האחרונה.

הנשק הסודי של צה"ל בצפון: אנטילופות מסוג אילנד

אנטילופת האילנד, הדי-9 של הטבע, גויסה לאכול עשבים לאורך גדר המערכת בגבול הלבנון ולסייע במאמץ הביטחוני

עודכן ב: 25.01.2009 06:50 07:12

אלי אשכנזי

אחרי ש"חולה" והוצבה לשירות עורפי בבסיסי צה"ל ובמתקנים ביטחוניים שונים, הובאה לאחרונה קבוצה מובחרת של שמונה אילנדים, גדולת האנטילופות, לסייע במאמץ הביטחוני בקו הקדמי ביותר - על גבול ישראל-לבנון.

החיה הענקית, מעל חצי טון משקלה, משתייכת לקבוצת האנטילופות שבמשפחת הפריים. הן מעלות גירה, הידועות במערכת שיניהן החותכות המפותחת ותזונתן הצמחית המגוונת.

האילנד, שמקורו במזרח אפריקה, הובא לארץ לפני יותר מ-30 שנים. תחילה, אוכלוסיות האילנדים הראשונות נועדו לגידול בגני חיות מקומיים, וחלקן אף רק חנו בישראל בדרכם מאפריקה לגני חיות ברחבי אירופה. אולם, בעקבות גילוי יכולות הלעיסה המרשימות בכמותן ובזריזותן, נמצא כי השימוש בבעלי חיים אלה עשוי להיות יעיל במיוחד לניקוי שטח מצמחייה פראית, לצורך חשיפת הקרקע תחתיה.

עד מהרה גילו עניין בהפעלת אילנדים גם גורמים במערכת הביטחון, בשל יתרונותיהם הרבים. בהם: עלויותיהם הנמוכות, היותם ידידותיים לסביבה, ובעיקר מניעת הצורך בהפעלת כוח אדם לניכוש העשבים סמוך למתקנים סודיים. בהתאם, נפוץ בשנים האחרונות השימוש באנטילופות אלו כ"קוטלות עשבים" במחנות צבאיים ומתקנים ביטחוניים רגישים. ואומנם, שירותו של עדר האילנדים בגדר הגבול מתפרסם כאן לראשונה.

יגאל סלע היה הראשון שעשה שימוש באילנדים לטובת חיסול התפשטותם של עשבים שוטים. "ראיתי את החיוניות של האילנד וחשבתי שיש כאן משהו שכדאי לאמץ במטרה לצמצם את החומר הצמחי המאיץ את האש ביערות". כבר ב-1980, במסגרת עבודתו בקרן הקיימת לישראל, פיזר סלע מספר אילנדים ביערות,

ואלה הוכיחו כי הם מסוגלים לאכול מגוון עצום של צמחים ובכך לצמצם אפשרות לשריפות. אולם החשש מהתרבות בעלי חיים זרים אלה שאינם טבעיים לנוף הארצישראלי מנעה את יישום התכנית להכניסם באופן שיטתי ליערות.

לדברי חגי אילן, האחראי על חיות בר בשבי ברשות הטבע והגנים, "הניסיון עם האילנדים היה נהדר, אבל חלפו כעשר שנים עד שנוצרו עודפי חיות בשבי, בהם אילנדים, ורק אז חשבנו להכניס אותן לבסיסי צה"ל כדי שיאכלו את העשבים החד-שנתיים. הם אוכלים כמויות גדולות של עשבים, זה הדי-9 של העשבים". הפעם כבר לא נרשמה התנגדות ועם השנים פוזרו אילנדים בבסיסים בעלי שטח גדול, כאשר הם מתוחמים באמצעות גדרות לאזורים מסוימים.

לדברי יוסי בן, מ"חיות האנטילופות בערבה", "האילנד אוכל כמויות אדירות ועושה עבודה מדהימה בניקוי שטחים בבסיסים ענקיים או סודיים, או במתקנים שיש בהם תחמושת - בהם יש חשש גדול מפני שריפות". במקומות כאלה נחסך הצורך להכניס בני אדם ונמנע ריסוס בחומרים כימיקליים.

לדברי סלע כיום יש כ-500-700 אילנדים במחנות ובסיסים של צה"ל. הוא אף מפליג בשבחם ומציין כי "אין להם מחלות, אין תמותה - מעבר לתמותה טבעית, הטורפים בארץ לא מאיימים עליהם, והם לא זקוקים לכל תוספת של מים או מזון".

כך, אחרי שנים בעורף, הועברו לאחרונה שמונה אילנדים לתא שטח בגבול עם לבנון. מדובר במעין מובלעת המתוחמת בין גדר המערכת לבין גדר על "הקו הכחול", קו הגבול הבין-לאומי. אילן מסביר כי "הם מנקים שם מקומות בעייתיים, פותחים שבילים ונוף ומונעים שריפות".

אנטילופות מסוג אילנד בשטח החיץ ליד גדר הגבול בין ישראל ולבנון

חזרנו בדרך השחורה אל האוכף בו התחלנו את הטיול (עליה משמעותית). אספנו את הכיבוד שהבאנו והעפלנו אל חורבת בדיד. שמה הערבי הוא חורבת בדייה = הנווד. יש מכאן תצפית יפה אל תוך דרום לבנון. מימין מארון א-ראס ומעליו החרמון. שמאלה שולי בינת' בל שהיא העיר המרכזית במרחב המשמשת גם כעיר מחוז לצד מארג' עיון במזרח וצור במערב. עין אבל וחאנין הנוצרות. רומייש הישוב הקרוב אלינו. יעתר – הישוב הגבוה הרחוק. נכנסנו אל עבי החורבה, פרשנו את הכיבוד, הרמנו כוס לחיים על השנה הטובה שמאחורינו ואלה הטובות שעוד לפנינו, וסיכמנו את השנה. אז לחיים.

תודה לפרויקט שהוביל אותנו בדרכים הירוקות, לימד את השטח במגוון נושאים, הדרכה מרתקת.
תודה לגד איש-עם שהוסיף בדרכו את העומק במקומות שונים.